

СО ЛЌУБОВ КОН ВИСТИНАТА

ЃОРЃИ ЛАЗАРЕВСКИ¹

Апстракт: Во трудот се изнесени бројни извештаи на руските и австриски конзули во Битола кои ја отсликуваат состојбата на овие простори во периодот пред и по Илинденското востание. Тој период е исполнет со бурни настани кои биле предмет на опсервација на странските конзули.

Конзулите во Битола добивале официјални извештаи од валијата во Битола во кои не била прикажана реалната состојба за настаните кои се случувале во тој период.

Руските и австриски конзули во своите извештаи до нивните претпоставени, ја прикажувале реалната состојба за сите случувања во Македонија. Тие често заедно настапувале пред битолскиот валија со цел да го заштитат мирното население. Нивната љубов кон вистината била голема. Таа љубов кон вистината, рускиот конзул Ростковски, ја платил со својот живот.

Клучни зборови: Битолски конзули, Ростковски, Аугуст Крал, Погачер, Оскар Прохаска.

WITH LOVE TOWARDS THE TRUTH

GJORGJI LAZAREVSKI

Abstract: The paper presents numerous reports of the Russian and Austrian consuls in Bitola that reflect the state of these areas in the period before and after the Ilinden Uprising. That period was filled with stormy events that were the subject of observation by foreign consuls.

The consuls in Bitola received official reports from the valia in Bitola, which did not show the real situation of the events that took place during that period.

The Russian and Austrian consuls in their reports to their superiors presented the real situation for all the developments in Macedonia. They often performed together in front of the Bitola valia in order to protect the peaceful population. Their love for the truth was great. Russian consul Rostkovsky paid for that love of truth with his life.

Key words: Consuls of Bitola, Rostkovski, August Kral, Pogacher, Oskar Prohaska.

¹ Ѓорѓи Лазаревски, професор во пензија, живее во село Кравари –Битолско, РМ
Meil adresa: gorgi.lazarevski@yahoo.com
Gjorgji Lazarevski, a retired professor, lives in the village of Kravari - Bitola, RM
E-mail address: gorgi.lazarevski@yahoo.com

Империјалистичките интереси на големите капиталистички велесили се судруваа главно во Македонија, како средишна стратешка област на Османлиското Царство, чие постојано внатрешно слабеење беше очигледно уште во 19 век, особено по неколкуте војни со други држави, што завршија со територијални губитоци на султановата империја. Големите европски држави беа заинтересирани за конечната судбина на Болниот Покрај Босфор, па затоа сакаа да ги следат внатрешните настани од најнепосредна близина на жаришните подрачја во Македонија, кон која беа вперени многубројни погледи, и со таа цел побараа од Високата Порта дозвола за отворање на свои дипломатски претставништва во Македонија. Османските централни власти, свесни за својата внатрешна положба и за својата зависност од некои европски индустриски развиени земји, не им се спротивствија на тие барања, туку ги задоволија.

Врз основа на таквиот став на Високата Порта, одделни европски држави започнаа да отвораат свои конзулати, покрај Скопје и Солун, и во Битола – срцето на етничко-географска Македонија.

Така е отворен и Конзулатот на Австро-Унгарија во 1851 година во Битола². Десет години подоцна е отворен и Руски конзулат, а прв конзул бил назначен Михаил Александровиќ Хитрово кој бил срдечно дочекан од граѓаните на Битола. По него следувале други дипломати.

Со отворањето на странските конзулати во Битола, Македонците веќе имаа можност каде да се пожалеат за бројните неправди кои им беа нанесувани од разни насилници.

Странските конзули на големите држави, покрај своите многубројни економски, политички и други интереси, често истапуваа како заштитници на македонскиот народ, интервенирајќи пред соодветните османски власти во градот, најчесто пред валијата, и бараа да бидат заштитени христијаните од разните насилници како во градот така и во околицата.

Конзули најчесто доставуваа извештаи до своите амбасади во Цариград, а преку нив и до министерствата за надворешни работи на своите влади.

Предмет на овој труд се извештаите на руските и австриските конзули во Битола во периодот пред и по Илинденското востание. Овој период го избрав од причини што истиот изобилува со бројни настани поврзани со нашата национална историја, а за сите настани кои се случувале на овие простори редовно известувале сите конзули од Битола.

Во своите бројни извештаи, во кои реално е прикажана вистината за сите случувања во Македонија, најчесто се споменувани имињата на Александар Аркадиевиќ Ростковски – руски конзул, Погачер –австриски конзул во Битола (1890), Аугуст Крал –австриски конзул (1903-1905), Оскар Прохаска – австриски вицекозул во Битола (1904-1906), и бројни други вицекозули и службеници во Рускиот и Австрискиот конзулат во Битола.

Анализирајќи ги извештаите на битолските конзули, може да се забележи една веродостојна претстава за животот на македонскиот народ во Битола и пошироко. За да дојдат до веродостојни податоци за сето она што се случувало во ова бурно време на овие простори, конзулите во Битола стапувале во пријателски врски со повидни граѓани од Битола како што биле: лекари, професори, учители и сл. По јакнењето на Битолскиот комитет, македонските револуционери задолжувале по неколку способни лица од своите редови за да

² Никола Миновски, *Конзулска Битола*, стр.9, Битола:2002.

можат да општат со јавноста и да им доставуваат проверени информации со конкретни показатели. Од извештаите на дипломатите, со информации се снабдувале и одрени угледни новинари кои своите информации ги објавувале во светскиот печат. Така се ширела вистината за Македонија и сè она што се случувало околу неа.

Странските дипломатски претставници редовно добиле информации и од службата на валијата во Битола, но тие информации биле „дотерувани“ според потребите на актуелната власт и во суштина не биле точни и не ја одразувале реалната состојба на теренот.

Од бројните извештаи на австриските конзули издвоив еден мал дел за кои сметам дека ќе дадат една скромна слика за настаните од односниот период.

Погачер до грофот Калноки, Битола, 29 август 1890

Во овој опширен извештај конзулот Погачер известува за влијанието на грчката и бугарската црква врз месното население и преминувањето на голем број на цркви од јурисдикција на Патријаршијата кон Егзархијата. Го соопштува и приближно бројот на верниците 64.860 верници биле приврзаници на Патријаршијата, а 153.700 верници биле приврзаници на Егзархијата. Напоменува дека грчкиот митрополит од Дебар останал без верници и се преместил во Велес. Меѓу другото, Погачер заклучува: „Еманципацијата на Македонските Словени од грчката црква се извршува преку приклучување кон бугарската црква и кон носениот од неа бугарски национализам. Касно е овој развој да се сврти по друг колосек“³.

Александар Аркадиевиќ Ростковски, руски конзул во Битола

Извештај на рускиот конзул до неговиот претпоставен⁴

„...Сето население го чекаше со трепет 20 јули, што, сепак, помина мирно, но во ноќта на 21, востаниците ги пресекоа сите телеграфски врски, како државните така и железничките, а четите ги нападнаа муслиманските села Лера, Доленци, Прибилци, чии жители уживаат секогаш само лоша репутација... Патиштата се разурнати, мостовите кренати во воздух, а востаниците не одобруваат поминување. Многу анови по патиштата се изгорени, а – исто така – соопштуваат за многубројните пожари по селата, горат куќите на муслиманите – чифликсајбии...“

Железничкиот телеграф не работи, дека секоја ноќ е оштетуван без оглед на тоа што е чуван, многу внимателно, од војниците“.

Аугуст Крал, австриски конзул во Битола

До грофот Агенор фон Голуховски, Министер за надворешни работи на Австро-Унгарија, Битола, 31 јули 1903

Бр. 86⁵

Во овој опширен извештај изнесени се детали од бројни настани кои лично ги дознал конзулот Крал. Меѓу другото тој истакнува дека врз невиното население се применуваат сурови мерки како: тепање и мачење од страна на

³ Документи од виенската архива за Македонија од 1879-1903, Томо Томоски, стр.33, Скопје 1955 г.

⁴ Душан Х. Константинов, *Битола 1903*, Музеј Битола, стр. 92, Битола: 1983.

⁵ Извештаи од 1903-1904 година на австриските претставници во Македонија, избор Данчо Зографски, ИНИ, стр. 54, Скопје:1955

воените турски одреди кои вршеле претрес по селата. Најлошите случаи од оваа категорија се случиле во следните села: Орле, Маково, Рапеш, Мегленци, Новаци, Црничани, Дедебалци, Путурус, Подмол, Трап, Агларци, Паралово, Клепач, Добрушево, Радобор, Рибарци, Сакулево, Бач, Врбјани, Асаново Село, Љубојно, Дрмени, Крушје, Гавато, Цапари и бројни села во Леринско и Костурско. „Во Рапеш, мухамеданските полјаци (3 браќа) ги обвиниле селаните: 45 мажи биле измачувани. Едниот го положиле и му ствиле жар на градите, за да не може да ги покаже раните, морал, покрај тоа, уште да оди во затвор“.

Седум села од Костурска каза, 36 од Демир –Хисар, испратија колективно свои претставници во австрискиот и рускиот конзулат, за да молат заштита против насилствата од војниците и башибозукот, што им пречат во нивната полска работа.

Селското население се наоѓа во ужасна дилема: од една страна го загрозуваат маки, затвор, гонење од секаков вид ако не го предаде оружјето, а од друга страна одмазда од четите поради предавство спрема комитетот!

Оваа за населението ужасна положба само може да го забрза востанието.

Апсењата немаат крај и ниеден ден не помува без нив. Од 20 минатиот месец доведоа, меѓу другите, 22 луѓе од Зеленич (Лерин), 30 од Жван, 12 од Лерин, 7 од Бач, 4 од Врбјани заедно со попот, гаванот и секретарот на Охридскиот епископ, 32 угледни луѓе од Прилеп и тн.

Скоро сите прекршоци и злоупотреби јас и мојот руски колега, или заедно или барем во согласност, му ги изнесовме на валијата; ние интервенираме постојано, бараме виновниците да бидат казнети, да се укинат злоупотребите. Од страна на валијата секогаш со убави зборови е ветено, но од ветеното никогаш ништо не е остварено. Сето ова упатува кон некое насилно решение, со што се најавува Илинденското востание.

Извештај бр. 87, Битола, 1 август 1903 год.

Во овој извештај конзулот Аугуст Крал известува дека во Мариово четите на двапати нападнале војнички колони од заседа. Еднаш биле разоружани 11 војници, другпат извесен број војници смртно биле ранети.

Во пресрет на Илинденското востание учителките револуционерки добија задача да извезат големо борбено знаме на Главниот штаб. Учителките ја прифатија оваа задача. Кон нив биле приклучени и револуционерките везилки на знамиња: Каранова Билјана, Карацова Василка и Лазева Василка⁶

Во врска со ова конзулот Крал известува: „Во најблиска иднина се очекува да се разделат бајраци и знамиња (за кои се вели дека биле извезени од учителките од Битола) што би одговарало на едно официјално објавување на востанието“.

...Во некои области (Кичево, Демир-Хисар) четите сред бел ден проаѓаат низ селата со гајди и зурли и патриотска воодушевеност на селското население е во пораст.

Воопшто може да се забележи извесно настојување од водачите на движењето, се забележува врволење слично како кај мравките и се укажува на тоа, дека приближува решавачкиот час“.

⁶ Душан Хр. Константинов, *Битола 1903*, стр. 73, Битола:1983.

Извештај бр. 107, Битола, 27 август 1903

Во овој извештај конзулот Крал известува за Илинденското востание и додава: „Тоа не е само дело на одделни агитатори и престапници, како што тврдат многу весници; тоа е излив на незадоволство на цел еден народ. Не стана од желба за авантура од страна на неколку безработни лица, туку е повик за помош на едно длабоко угнетено население што се бори за слобода и средени прилики“.

„За одвивањето на востанието во Битолскиот вилает се шират во светот најлажни вести. **Љубовта кон вистината**, а не пристрасноста во прилог на христијаните или кон некоја народност... **постапката на востаниците беше хумана и лојална, а постапката на Турците варварска, свирепа, азијатска.**

..., Турците, напротив, премногу слаби и премногу кукавички да стапат во борба со востаниците по планините, но исто така понекогаш и бесни поради претрпениот неуспех, се нафрлуваат на местата и после пљачкосувањето на нивните куќи, убивањето на многу жители, обесчестувањето на жени и девојки, ги срамнуваат со земја... Масакрираните се претставуваат како да паднале во борбата, при што би требало- како се вели – да се оправдуваат евентуалните прекршоци... Таканаречените сверски дела на комитите, поради кои се дига толку многу врева, во сегашниов момент се приказна, и од почетокот на воената положба исто така не се случи убиство за одмазда“.

Извештај бр. 110, Битола, 1 септември 1903⁷

Во овој извештај конзулот Аугуст Крал известува за состојбата со востаниците во востанатите реони. Известува за утврдувањето на востаниците во тешко пристапните карпести предели, ги истакнуваат горе своите знамиња, а често пати поминуваат низ населби на чело со бајрактар.

Во еден дел на својот извештај го изнесува следното: **“IN KRUSEVO, SMILEVO, KLISURA, NEVESKA, HATTEN SIE PROVISORISCH REGIRUNG EINGERICHTET”**. Согласно дипломатската практика, Крал им достави копие од извештајот и на австриските амбасади во Атина, Белград, Берлин, Букурешт, Лондон, Париз, Рим, Софија, Ст. Петербург и Цетиње. Ако ја анализираме Краловата реченица произлегуваат два битни заклучоци: 1. Македонските револуционери-востаници („тие“) основаа привремени влади во наполно точно именуваните места (Крушево, Смилево, Клисура, Невеска), употребувајќи го при тоа зборот (Регирунг) со кој се означуваат влади на секоја држава. Тој не употребил синоним за поимот управа (Direktion, Leitung, Verwaltung) или сличен збор.

Неуморниот австриски конзул Аугуст Крал редовно испраќал исцрпни извештаи за новите случувања во Битола и во Вилаетот. Тој воопшто не прекратил да известува за страотните злосторства што се повторувале во Битола само на различни места.

Извештај бр. 111, Битола, 3 септември 1903.

Во овој извештај меѓу другото се истакнува: „Вандализмот со кој турските војници и башибузуците срамнија со земјата толку многу населени места, има за последица осиромашување на многу илјадници жители, кои сега без заштита и егзистенција одат во пресрет на зимата. Sprema досега

⁷ Извештаи од 1903-1904 год. на австриските претставници во Македонија, избор Данчо Зографски. ИНИ, стр. 95, Скопје: 1955.

расположиви информации изгорени се 80 -90 места... Бесмислено е тврдењето; дека востаниците ги запалиле селата бидејќи по таков начин тие би се лишиле од сите свои засолништа, своите склади за храна, од сета своја оперативна база, од сите свои животни услови. Но, вистина е дека четите, токму за да ги поштедат селата, никогаш не се борат таму, но секогаш во планините, што им служат како природни тврдини.

Со турските опустошувања исто така не може ни приближно да се спореди постапката на востаниците, бидејќи тие, како имав чест да го истакнам тоа повеќе пати, воопшто земено повеќе гледаат да ги уништат турските кули, утврдените селски куќи на намразените земјопоседници, одошто цели села“. Понатаму е даден преглед на изгорените села во Ресенска нахија, Преспанска, Крушевска, Смилевска, Битолска, Леринска, Костурска, Нахија Дебарца и Кичевска нахија.

Август Крал бил омилен конзул меѓу Македонците. Многу му верувале на неговата чесност и во најтешките моменти од него барале спас. Еве едно писмо испратено од војводата Толе Паша на 26 октомври 1903 година до Август Крал.

Извештај бр. 43 од 22 април 1904 год.

„Поздрав од мене Толе Паша, војвода од Мариово! Јас го испраќам мојот син и Ти го доверувам Тебе. Ти ќе му бидеш нему и татко и мајка. Јас нема да им се предадам на Турците, јас не се покорувам. Дали би било возможно да се најде средство некое, а јас директно да не им се предадам на Турците?, јас Ти се предавам само Тебе, но никогаш на Турците и на пашата.

Јас Те молам да ми испратиш писмо и во него да ми соопштиш што треба јас да правам.

Овдека има многу шпиони, поради што не е возможно да се живее во селата, бидејќи би не предале. Селаните се растурени и не сакаат да не прифатат.

Јас би бил многу радостен ако би било возможно да се најде место за мојот син во Битола, затоа што него Турците во Прилеп би го убиле заради мене.

Поздрави од мене Толе Паша“.
Напишано од секретарот Крсте⁸

Извештај бр. 116, Битола, 6 септември 1903

Овој извештај претставува продолжение на извештајот од претходниот ден.

Овде се изнесени податоци за воени судири меѓу турската војска и востаниците и бројните злосторства вршени од страна на регуларната војска и башибузукот врз незащитеното христијанско население.

Во село Неокази, Турците од Воштарани (Овчарани) забележале повеќе селани кои се враќале од планината, после кое на 13 август селото било претресено од војниците и башибузукот. Иако луѓето го признале своето бекство и се предале на милост и немилост, тие сепак одвеле 70 души за Лерин како пленници, но патем ги измачувале безмилосно до последен човек. Нивните трупови останале да лежат незакопани 10 дена на отворено поле. Треба да се истакне, дека луѓето што се вратиле сите биле невооружени, значи во никој

⁸ Крсте Гермов –Шакир, подоцна мариовски војвода

случај не требало со нив да се постапува како со комити. После уништувањето на мажите Турците се нафрлиле на селото, пљачкосувале и палеле, при кое биле отепани две жени и 5 деца, а еден селанец бил исечен на парчиња.

Во врска со желбата за грабеж и воопшто за намерите на турското население е карактеристично тоа, што при плачкосувањето на Неокази меѓу другите учествувале и Турците од село Кенали (Кременица), што е 15 км. оддалечено.

Сличен настан, но во своите поединости многу поужесен, се случил наредниот ден кога 400 востаници се судриле помеѓу Арменско и Писодери со надмоќна војска... Подробностите за извршените сверства воопшто не можат да се опишат. Има жени на кои стомакот им бил расечен, на други им биле извадени очите или исечени градите, главите и телата на малите деца биле нечовечно, просто со цепни ножиња продупчени, можеле да се видат доенчиња распарчени и фрлени на кучињата, 19 жени биле обесчестени, 3 девојки ужасно искасапени. После долго настојување француските милосрдни сестри од Битола успеаја до добијат дозвола од Хилми –паша за патување во Лерин, каде во придружба на еден тукашен лекар неколку дена им била пружана помош на настраданите.

Грчкиот конзул таму и на друго место ги посетил тешко погодените грчки приврзаници и им делел парична помош – веројатно да ги смири своите силно разочарани луѓе од крвавите докази на турското пријателство!

Посебна тешкотија претставувало дејствувањето на грчките и бугарски чети во Македонија кои вршеле терор врз мирното население. Поголемиот дел од населението се определувало за припадност кон Егзархијата, најверојатно заради блискоста на македонскиот и бугарскиот јазик. Тоа нешто не можеше да биде прифатливо за приврзаниците на Патријаршијата. Така се случуваше во повеќе села, поради поделеноста, да има две цркви од кои едната грчка, а другата бугарска.

Владиците на секоја црква имаа ангажирано свои вооружени чети кои со силата на оружјето сакаа да го обезбедат своето присуство на теренот. За таквата состојба мошне експлицитно се зборува во извештајот на

Оскар Прохаска, австрискиот вицеконзул

Извештај бр. 50, Битола, 10 октомври 1906.

Во извештајот се зборува за нападот на мариовското село Жиово во ноќта помеѓу 7 и 8 овој месец. Селото било нападнато од една грчка чета. Во овој напад биле убиени 18 души, еден ранет, додека две лица исчезнале. Изгорени биле вкупно 40 објекти. Сега во Мариово дејствуваат 4 грчки чети и тоа онаа на критјанинот Панајоти, онаа на Дончо, понатаму на Пердикас и конечно една чета која е раководена од грчкиот морнарски офицер Мелас, брат на отепаниот во Лерин грчки пратеник и водач на чета.

Секоја од овие чети има ефективен состав од околу 30-40 луѓе, а којшто по потреба лесно може да се зголеми дури и на 150 и повеќе луѓе.

Освен овие четири грчки чети, сега во Мариово дејствуваат уште две чети, една на Крсте Гермов познат како Шакир и онаа на Јован Ѓуров (Ѓуровчето). Нивната ефективна сила изнесува 7-8 души, но во случај на потреба лесно можат да се зголемуваат.

Конзулот аугуст Крал, еден од најинтелигентните, најобразованите и најкултурните битолски конзули во тие времиња, го забележа и процесот на збогатување на македонското народно творештво во текот на Илинденската

револуција, зошто беа создадени нови услови во епичките збиднувања, за да се пројави пак, творечки, генијалноста на анонимниот народен творец. Крал изнесува точно согледување и за самите творци, а новите борбени песни (комитско-илинденски) песни: „Многу настани се возвеличуваат во песни; народот ги воспева и затоа особено се грижат учителите кои учествуваат во Востанието“.

...„Многубројните писмени соопштенија од водачите на четите до раководството на Комитетот и до странските конзули треба да ги разгласат нивните успеси и да создадат расположба за нив“.

Востанието е веќе задушено, но дејствителноста беше наполно поинаква, без оглед што револуционерните чети од офанзивна тактика и стратегија беа принудени на дефанзива. Согледувајќи ја историската вистина, конзулот Крал и соопштува на својата влада: „И покрај војничкото гонење, за Турците е многу тешко да загосподарат над четите што веќе еднаш зеле замав“.

Македонскиот народ, како и многу други народи во светот, покажа вонредно висока свест, а македонските револуционери борбен дух што можат секогаш да бидат покажувани како светол пример на идните поколенија, не само за борбениот дух и морал, туку и за хероизмот и самопожртвуваноста на целиот народ.

Во името на вистината, руските и австриските конзули, преку своите влади, чесно и редовно го известуваа светот за праведната борба на еден поробен народ. Љубовта кон вистината скапо го чинеше рускиот конзул Александар Аркадиевиќ Ростковски кој на подмолен начин беше убиен на 8 август 1903 година во Битола. Жандарите кои немаа смелост да стапат во отворен судир со востаничките чети, го застрелаа невооружениот руски конзул Ростковски. Цела Битола заплака за убиството на овој омилен конзул меѓу народот. Но, новоназначениот битолски валија Хусеин Хилми паша вешто се потруди испраќањето на мртвото тело на Ростковски да не се претвори во демонстрација против Османлиското Царство.

Љубовта кон вистината е највозвишеното чувство на човекот. Руските и австриските конзули беа свесни дека нивните извештаи полни со вистината за еден поробен народ не беа во духот на градење доверба меѓу нивните држави и Османлиското Царство. Иако нивната положба и овластување имаше строго зацртани патеки, тие се одлучија за вистината која требаше да излезе на виделина.

Љубовта кон вистината, а не пристрасноста во прилог на христијаните или некоја народност.

Резиме

Со отворањето на странските конзулати во Битола, Македонците веќе имаа можност каде да се пожалат за бројните неправди кои им беа нанесувани од разни насилници во периодот пред и по Илинденското востание.

Странските конзули на големите држави, покрај своите многубројни економски, политички и други интереси, често истапуваа како заштитници на македонскиот народ, интервенирајќи пред соодветните османски власти во градот, најчесто пред валијата, и бараа да бидат заштитени христијаните од разните насилници како во градот така и во околицата.

Македонците најмногу му веруваа на руските и австриските конзули и затоа кај нив најчесто се обраќаа за помош кога требало да бидат заштитени.

Посебно е забележана заштитната улогата на рускиот конзул Александар Аркадиевиќ Ростковски кој искрено го заштитувал мирното христијанско население. Неговата љубов кон вистината ја платил со својот живот.

Незаборавни се спомените на многубројни граѓани кои барале заштита кај австриските конзули. Посебно омилен им бил Аугуст Крал кој во најтешките денови застанал на страната на вистината и правдата.

Со нескриени симпатии Крал ја објавил веста дека во Крушево, Смилево, Невеска и Клисуре востаниците формирале свои влади.

Благодарение на бројните реални, а не „фабрикувани“ извештаи на руските и австриските конзули, вистината за Македонија постепено се пробиваше во светот.

Summary

The opening of foreign consulates in Bitola, create an opportunity for Macedonians to raise the numerous injustices inflicted by various rapists in the period before and after the Ilinden Uprising.

Foreign consuls, despite their numerous economic and political interests, often acted as protectors of Macedonians, influencing the appropriate Ottoman authorities in the city, mostly in front of the valley, demanding protection for Christians in the city and in the surrounding area.

Macedonians trusted the Russian and Austrian consuls the most.

The protective role of the Russian consul Alexander Arkadievich Rostkovsky was of great importance; he made a big effort to protect the Christians in Macedonia. He paid for his love of the truth with his life.

Unforgettable are the memories of many citizens who sought protection from the Austrian consuls. The favourite one was Augusto Kraal, who stood on the side of truth and justice in the most difficult periods.

With unhidden sympathy, Augusto Kraal announced the news that the rebels formed their own governments in Krusevo, Smilevo, Neveska and Klisura.

Thanks to the numerous realistic, and not "fabricated", reports of Russian and Austrian consuls, the truth about Macedonia has gradually penetrated in the world.

ЛИТЕРАТУРА

Архив на Македонија, *Австриски документи за историјата на македонскиот народ 1905 – 1906, том I*, редакција, превод и коментар Данчо Зографски, Скопје: 1977

Душан Хр. Константинов, *Битола 1903*, Битола:1983.

Институт за национална историја, *Документи од виенската архива за Македонија од 1879 – 1903*, избор и коментар Томо Томоски, Скопје: 1955.

Институт за национална историја, *Извештаи од 1903 – 1904 година на австриските претставници во Македонија*, превод, редакција и коментар Данчо Зографски, Скопје: 1955.

Никола Миновски, *Конзулска Битола*, Битола:2002.